

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА” В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В статтє анализируются различные методологические подходы к определению сущности понятия «информационная культура»; предлагается собственная трактовка данного социокультурного феномена.

The different methodological approaches for definition of the essence of the notion information culture are analysed. The author gives his own definition of the sociocultural phenomenon.

З погляду макропроцесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, актуалізується питання дослідження світоглядних, когнитивних, морально-етичних, психологічних, соціальних, технологічних та інших аспектів інформаційного суспільства отримав у науковій літературі назву інформатизації.

Механізм цього процесу в нашій країні чітко регламентований державною програмою та Законом України “Про концепцію Національної програми інформатизації” у якому, зокрема, акцент зроблено на важливості виконання соціального замовлення суспільства щодо підготовки підростаючого покоління, здатного активно включатися в якісно новий етап суспільного розвитку, пов’язаного з інформатизацією. Наголошується, що це докорінно залежить як від технічної оснащеності навчальних закладів електронно – обчислювальною технікою з відповідним периферійним устаткуванням, навчальним, демонстраційним устаткуванням, що функціонує на базі засобів нових інформаційних технологій, так і від готовності суб’єктів навчальної діяльності до сприйняття постійно зростаючого потоку інформації, у т.ч. і навчальної [6].

У зв’язку з цим актуалізується проблема формування інформаційної культури тих, на кого покладено обов’язок підготовки підростаючого покоління до життєдіяльності в інформаційному просторі через розвиток у них знань, умінь і навичок оперування інформацією, якостей, які б дозволяли

удосконалювати ці знання, умінні і навички відповідно сучасним інформаційним технологіям, світогляду інформаційного суспільства. Мова йде про майбутніх учителів географії як носіїв інформаційної культури, яку вважають [1] властивістю особистості та важливим компонентом її загальної і професійної культури.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що теоретичну основу формування інформаційної культури особистості становить концепція інформаційного суспільства (Д.Белл, Е.Масуда, Х.Маклюен, Б.Нейнус), загальний зміст якої полягає у визнанні сучасним людством пріоритету інформації над речовиною й енергією, об'єктивного існування процесу заміщення матеріально-енергетичних ресурсів інформацією, яка, суттєво їх доповнюючи, допомагає кардинальним чином змінити всю структуру соціальної діяльності. Дана концепція розглядає інформаційне суспільство як цивілізацію, в основі розвитку й існування якої лежить інформація як особлива субстанція з притаманною їй властивістю взаємодії як з духовним, так і з матеріальним світом людини.

Дослідження теоретико-методологічних основ інформаційної культури, набутих широким науковим загалом, дозволяє стверджувати багатоаспектний характер її сутності.

Термін "інформаційна культура" виник у надрах бібліографії, де спочатку тлумачився як "культура споживання інформації" у кращих традиціях "пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань". По-перше ним скористалися К.М.Войханська та Б.А.Смирнова [5] у 1974 р. Еволюціонувало поняття "інформаційна культура" через збагачення своїх значень у процесі взаємодії з понятійним апаратом різних наук. На цій основі сформувалось кілька методологічних підходів до з'ясування сутності інформаційної культури.

По-перше, інформаційну культуру розглядають як процес, що еволюціонує у людському суспільстві у пошуку найбільш оптимальних форм інформаційної взаємодії [3, 4, 8], як результат, якого можна досягти лише на певному рівні розвитку суспільства, яке набуло цілісності в наслідок глобальної інформатизації усіх сфер життєдіяльності [10, 11]. Представники цього методологічного підходу Л.В.Скворцов та

В.А.Виноградов вважають, що інформаційна культура формується як сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх поєднання у загальний духовний досвід людства [4]. Відповідно ж поглядам С.М.Оленєва інформаційна культура - це методичний апарат оперування соціальною інформацією, який сформувався у ході еволюції суспільства і накопичив у собі усе різноманіття способів взаємодії людини й інформації [8].

По-друге, інформаційну культуру представляють як елемент макропроцесів, які відбуваються у суспільстві, інструмент регулювання інформаційних процесів [9,10,11]. На цих позиціях знаходиться Є.Г.Силієва, яка визначає інформаційну культуру особливим аспектом соціального життя, що виступає у якості предмету, засобу і результату соціальної активності, відображує характер і рівень практичної життєдіяльності людей; як результат діяльності суб'єкта і процес збереження створеного виробництва, поширення і споживання об'єктів культури [9].

Таке формулювання інформаційної культури спричиняє, на нашу думку, розуміння її предмету як засобу подолання протиріч соціального характеру через їх інформаційне регулювання і зумовлює вихід на історичну арену соціальних груп, які якісно відрізняються своїм ставленням до інформації.

А.П.Суханов [10,11] декларує тісний взаємозв'язок інформаційної культури і соціальної природи людини, обґрунтовуючи необхідність розгляду такого соціального феномену як інформаційна культура у двох аспектах. У широкому розумінні, на думку автора, її слід трактувати як необхідний компонент історичного процесу, людиноутворюючий фактор, який відіграє важливу роль у розвитку цивілізації. У вузькому сенсі інформаційна культура - це рівень досягнень у сфері інформаційної діяльності, який характеризується кількістю і якістю створеного, тенденціями майбутнього розвитку; це нове мислення, новий підхід до стилю, методів, процесів управління, нове ставлення до інформаційних процесів [10]. На переконання автора для упровадження інформаційної культури потрібні не просто

знання комп'ютерної техніки, а перегляд усієї системи діловодства. Інформаційна культура вимагає ґрунтовної правової основи та продуманої системи виховної та просвітницької діяльності.

По-третє, інформаційну культуру розуміють як самостійний феномен, який має власний предмет, структуру й функціональну самоцінність, що сформувалася еволюційно [2,13], як інфраструктурне явище, яке проникає в усі сфери людської діяльності і здійснює побічні допоміжні функції відносно основних функцій галузей.

Е.Масуда, як один з авторів концепції інформаційного суспільства, визначаючи роль інформації у його еволюції, зазначає, що на вищому ступені розвитку інформаційне суспільство перетвориться на суспільство високого рівня споживання й загального благоденства, і тоді усі проблеми й запити особистості, у тому числі у творчості і самореалізації, будуть реалізуватися за рахунок глобального використання інформації [2].

Подібний підхід до визначення інформаційної культури пропонують І.Г.Хангельдієва, В.Я.Буторин та інші. Відповідно поглядам І.Г.Хангельдієвої інформаційна культура це особливий тип культури, що має глибокі історичні корені і виходить з перших форм отримання, передачі, закріплення, зберігання й використання інформації, як певне знання про світ; і що детермінований безпрецедентним розвитком інформаційних технологій на межі ХХ – ХХІ ст. [13].

На думку В.Я.Буторина інформаційна культура – міра, ступінь, спосіб, характер засвоєння і присвоєння, творення і створення людиною своєї суспільної сутності у ході інформаційної діяльності, пов'язаної у епоху НТР з освоєнням й перетворенням природного і соціального світу, з розкриттям власних інтелектуальних резервів. Тому інформаційну культуру можна вважати мірою розкриття соціальної сутності людини у суспільстві, що знаходиться у процесі інформатизації [2].

По-четверте, аналізуючи інформаційну культуру у широкому розумінні звертають увагу на світоглядні, когнітивні, морально-естетичні, психологічні, соціальні й технологічні аспекти поширення інформації у суспільстві і використанні її

суб'єктом. Вузьке ж тлумачення інформаційної культури обмежується проблемою методів, способів оволодіння знаннями, уміннями, навичками у галузі традиційних й електронних інформаційних технологій [2].

На думку Х.Маклюена еволюція комунікативно-інформаційних засобів оптимізує систему стосунків усього суспільства, збільшує ступінь соціальної свободи людини. А інтенсивність інформаційного обміну здатна попереджувати конфліктний розвиток відносин між окремими структурами суспільства, пом'якшувати соціальні протиріччя. Він обгрунтував значення інформації як однієї з рушійних сил суспільства. Завдяки йому інформація зайняла місце того необхідного елемента у процесі суспільного розвитку, який визначає його циклічний характер, форму закономірного зв'язку між попереднім і наступним станом суспільства [2].

Наведений аналіз доводить, що більшість авторів є прихильниками багатоаспектного підходу до визначення сутності інформаційної культури. Причини такого стану речей варто, на нашу думку, шукати надзвичайно потужному прошарку можливих методологічно правильних її тлумачень.

Дослідження існуючих у літературі поглядів на інформаційну культуру, з'ясування її місця і ролі у системі суспільної культури дозволяють констатувати, що інформаційна культура – це соціокультурний феномен, який сформувався у процесі суспільно – історичного розвитку результатом якого стала поетапна інформатизація суспільства у процесі перетворення його на цивілізацію, основу розвитку й існування якої становить інформація; це складне особистісне утворення, підгрунття якого становить комплекс знань, умінь і навичок оперування інформацією, якостей, які б дозволяли удосконалювати ці знання, уміння і навички відповідно сучасним інформаційним технологіям, світогляду інформаційного суспільства.

Література

1. А.Атаян. Информационная культура личности в условиях информатизации общества // [http://www/viu-online/ru/science/bulletin 7/page 9. html](http://www/viu-online.ru/science/bulletin/7/page/9.html).

2. Буторин В.Я. Информационная культура общества и личности // Перестройка: диалектика обновления общества: Сб. науч. Трудов. – Новосибирск, 1990
3. Виноградов В.А., Скворцов Л.В. Создание информационной культуры для Европы. Доклад на VI конференции ЕКССИД, 23 – 25 марта 1991 г. Кантербери, Великобритания // Теория и практика общественно-научной информации. – 1991. - №2
4. Виноградов В.А., Скворцов Л.В. Культура и информация // Теория и практика общественно-научной информации. – 1992. - № 2
5. Войханская К.М., Смирнова Б.А. Библиотекари и читатели об информационной культуре // Оптимизация библиотечно-библиографического обслуживания специалистов: Сб. материалов в помощь разработке проблемы «Библиотека и научная информация». – Л., 1974. – Вып. 2 (28)
6. Закон України “Про концепцію Національної програми інформатизації” // Відомості Верховної Ради. – 1998. - № 27-28
7. Махнина Ф.М. Информатизация в контексте модернизации Российского общества. Дис. На соиск. Уч. Ст. канд., соц. Наук. – Казань, 1999
8. Оленев С.М. Информационная культура на рубеже тысячелетий: преемственность и новации // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее: Междунар. Науч. Конфер. Краснодар – Новосибирск, 11 – 14 сентября 1996 г.: Тезисы докладов. – Краснодар, 1996
9. Силяева Е.Г. Методологические основы взаимосвязей информационной культуры личности и общества // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее: Междунар. Науч. Конфер. Краснодар – Новосибирск, 11 – 14 сентября 1996 г.: Тезисы докладов. – Краснодар, 1996
10. Суханов А.П. Информация и прогресс. – Новосибирск, 1988
11. Суханов А.П., Филоненко В.Г. От гусиного пера к компьютеру. – Новосибирск, 1999
12. Урсул А.Д. Модель устойчивого развития цивилизации: информационные аспекты // НТИ. Серия 2. 1994. - №2

13. Хангельдиева И.Г. О понятии информационная культура // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее: Междунар. Науч. Конфер. Краснодар – Новосибирск, 11 – 14 сентября 1996 г.: Тезисы докладов. – Краснодар, 1996